

INTERVENCIJA

Definicija(Bull): intervencija je prisilno vmešavanje zunanjega akterja (akterjev) na področje pristojnosti sodne oblasti kake države ali širše povedano neodvisne politične skupnosti. Bullova definicija intervencije vrednotno ni nevtralna, ampak sugerira, da je intervencija prisilna in zato kot takšna negativni pojav. Da bi prišli do vrednotno nevtralne definicije, Bullovo definicijo modificiramo na naslednji način: intervencija je prisilna akcija zunanjega akterja (akterjev) na področju pristojnosti sodne oblasti suverene države oz.širše, neodvisne politične skupnosti. Dve značilnosti te modificirane definicije:

1. intervencija nujno vsebuje prisilo,zato nenasilne oblike delovanja države (držav, nednarodnih organizacij), kot so npr.prepričevanje, diplomacija idr., v omenjeni definiciji ne moremo šteti za intervencijske.

2. kot priznava že Bullova definicija in kar poudarjajo tudi drugi avtorji Brown, Hoffmann, Vincent, Mc Mahan) so lahko izvajalci intervencije različni,poleg posamezne države ali skupine držav lahko izvajajo intervencijo tudi medn. ustanove oz.drugi subjekti MO.

Nekateri avtorji predlagajo **ožjo definicijo intervencije** in pri tem izpostavljajo tezo,da intervencija nujno zadeva predvsem uporabo sile ali vojaške moči (npr. Donnelly, ki definira intervencijo v smislu prisile, ki jo enači s silo) - to je zelo ozka definicija intervencije, ki zanemarja nevojaške načine vplivanja zunanjih akterjev na delovanje kake države, kot so npr. ekon. sankcije ali trgovinski embargo.Intervencija ima lahko vojaško ali nevojaško obliko prisile. Druga omejitev definicije intervencije se pojavlja v literaturi v obliki teze, da je intervencija že po definiciji dejanje, ki je nasprotno interesom ali željam druge države. V nekaterih primerih država povabi zunanje akterje, da ji pridejo na pomoč (npr.pri reševanju notranjih trenj, nasilja), zato je običajno, da se v teh primerih zunanji akterji označijo kot interventi v notranje zadeve teh držav. Zgodi se celo, da zunanjega akterja povabita hkrati obe strani, ki sta zapleteni v kakšen notranji konflikt. Širša kot je definicija intervencije, več vrst dejavnosti lahko zajamemo in si tako ustvarimo celovitejšo predstavo o tem, kaj je potrebno storiti.

HUMANITARNA INTERVENCIJA

Opredelimo jo kot prisilno akcijo zunanjega akterja ali akterjev na področje pristojnosti sodne oblasti kake države ali širše,neodvisne politične skupnosti,ki se izvaja deloma ali v celoti z namenom zaščite varnosti in blagostanja članov te politične skupnosti.

***Zagovorniki humanitarne intervencije izhajajo iz štirih temeljnih predpostavk:**

1. vsi ljudje imajo svoje temeljne interese
2. glavno poslanstvo države je spoštovanje teh interesov
3. zunanji akterji imajo dolžnost zaščititi temeljne interese ljudi
4. ta dolžnost zahteva včasih tudi zunanjo intervencijo, ki je najučinkovitejši način zaščite interesov ljudi.

***Trije temeljni protiargumenti oz.trditve, da je humanitarna intervencija nelegitimna akcija zaradi tega, ker:**

1. pomeni nespoštovanje pravice ljudi do politične samostojnosti
2. ruši mednarodno stabilnost
3. je le redko uspešna

ARGUMENTI ZA

1. kozmopolitične zahteve o tem, da imajo vsi ljudje moralne interese, ki jih je potrebno spoštovati

Nekateri izpostavljajo v tem okviru koncept človekovih pravic (npr. mučenje, ubijanje, zasužnjevanje,..) drugi izpostavljajo potrebe in interese ljudi (samoobramba, samozaščita, samopomoč). Oboji pa zagovarjajo stališče, da je humanitarna intervencija opravičena v primeru, ko so ljudje v kaki državi v velikih težavah.

2. stališča, da mora sodobna politična država spoštovati interese svojih prebivalcev

To med drugim pomeni, da politična država nima pravice vladati tako, da bi s tem ogrozila varnost in blagostanje svojega prebivalstva. Država je vrednota le dotlej, dokler deluje v okviru spoštovanja človekovih pravic; v kolikor te pravice država ogroža, lahko pride do zunanje intervencije, ki bo zadevo pomagala urediti kot je prav. V tem okviru se predpostavlja, da je državna suverenost opravičena le v primeru, ko omogoča uresničevanje potreb in interesov svojega prebivalstva.

3. predpostavke o tem, da pravice in interesi ljudi povzročajo dolžnosti drugih

To pomeni, da imajo zunanji akterji dolžnost ne samo spoštovati človekove pravice oz. jih ne kršiti, ampak tudi zagotoviti pomoč drugim ljudem pri zaščiti pred ogrožanjem svojih pravic (t.i. pozitivne in negativne dolžnosti ljudi in institucij). Skratka, zunanji akterji imajo dolžnost intervenirati v notranje zadeve kake države, kadar obstaja realna potreba po zaščiti pravic ljudi v drugih državah.

4. predpostavke o tem, da je humanitarna intervencija lahko uspešna

Mnogi avtorji, ki sicer zagovarjajo zaščito človekovih pravic, ne podpirajo človekoljubne intervencije prav zaradi dvoma v uspešnost takega posega v notranje zadeve drugih držav.

ARGUMENTI PROTI

1. nespoštovanje pravice ljudi do politične samostojnosti

***Wolff** zagovarja neintervencijo na temelju notranje pravice države, da je samostojna. Trdi, da pravo narodov ni nič drugega kot naravno pravo, aplicirano na narode. Pri tem razume države analogno ljudem; tako kot spoštujemo ljudi v smislu njihove neodvisnosti, spoštujemo tudi neodvisnost držav. Narodi so po naravi povezani med seboj na enak način kot so povezani med seboj posamezniki. Sklep, ki ga na tej osnovi naredi Wolff je, da nobena država nima pravice intervenirati v notranje zadeve drugih držav. Jedro njegove trditve je diskutabilno, saj je vprašljivo izenačevati dve tako različni entiteti kot so ljudje in država.

***Waltzer** se sklicuje na pravico skupnosti pred intervencijo, vendar pa državi ne pripisuje neodvisne moralne vrednote. Njegov argument proti intervenciji temelji na dveh premisah:

- a) želja po celoviti skupnosti temelji na pravici ljudi, da živijo kot člani zgodovinske skupnosti in izražajo svojo kulturno dediščino skozi politične oblike, ki se jim zdijo najprimernejše;
- b) vsi tisti izven konkretne države niso najbolj poklicani za to, da presojujejo njeno legitimnost.

2. drugi argument proti humanitarni intervenciji izpostavlja pomen stabilnosti medn. reda

Glavna ideja tega argumenta je v tem, da bi dovoljenje za humanitarno intervencijo vzpodbudilo tudi druge intervencije, kar bi destabiliziralo obstoječi medn. red (Bull, Nardin, Vincent, Slater). Vendar je tudi ta argument proti diskutabilen. Mnogi avtorji ga relativizirajo s tem, ko poudarjajo:

- a) da je bilo doslej že mnogo intervencij, ki niso vzpodbudile drugih intervencij, prav tako tudi niso destabilizirale globalne politike (Beitz, Mc Mahan)
- b) da so morebitni destabilizacijski učinki intervencije odvisni od njene narave same, npr. nevojaške (sankcije) ali vojaške (uporaba vojaške sile) intervencije (Wicclair)
- c) celo, če bi humanitarna intervencija imela za posledico določeno nestabilnost medn. sistema, to samo po sebi še ne pomeni, da je narobe, da je do intervencije prišlo. Potrebno je namreč

videti ali je obstoječi medn. sistem takšen, da ga je potrebno ohraniti ali pa je na vidiku kakšna boljša alternativa. Dajanje prednosti stabilnosti pomeni ponavadi ugodnost za najmočnejše akterje v medn.skupnosti, ki lahko v luči svojih pričakovanj in interesov namenoma povzročijo nestabilnost medn. sistema.

3. tretji argument proti humanitarni intervenciji temelji na ideji, da je intervencija ponavadi neuspešna pri uresničevanju zastavljenih ciljev

Neuspešnost intervencije naj bi bila posledica predvsem štirih dejavnikov:

- a) nepoznavanje notranjih zadev v drugih državah s strani zunanjih akterjev (interventov) - napačni motivi za intervencijo (države naj bi le redko delovale na temelju altruizma oz. bi intervenirale le z namenom, da uresničijo svoje nacionalne interese, ne pa zaščitijo pravice ljudi v drugih državah. Dejstvo je, da politika demokratičnih držav vsebuje tudi humanitarne elemente - človekove pravice, ter da si države krepijo svojo verodostojnost tudi prek humanitarnih dejanj
- b) upor nekaterih skupin v državi, v kateri je bila izvedena intervencija (ponavadi se doseže konsenz vseh sprtih strani o humanitarni intervenciji v kolikor pride do upora manjših skupin ,to ne bi smelo predstavljati problem za nosilce intervencije
- c) vojaški pomisleki proti intervenciji - zunanji akterji naj ne bi mogli zagotoviti dolgoročne stabilnosti v drugi državi, kajti to lahko storijo le ljudje, ki se poistovetijo s političnim sistemom svoje države in so se pripravljene zanj tudi boriti.

KDAJ JE HUMANITARNA INTERVENCIJA MORALNO OPRAVIČLJIVA

Legitimnost humanitarne intervencije

1. kadar je njen cilj zaščita temeljnih človekovih pravic (vključujoč pravice do spodobnega življenjskega standarda ter pravic proti mučenju, umoru, zapiranju brez sodbe...)
2. kadar je najbolj učinkovit način uresničitve omenjenih ciljev
3. nima neželenih učinkov
4. jo izvaja legitimno telo (to je tisto, ki je splošno priznano po vsem svetu in je nepristransko)

Kljub obstoju moralnih razlogov za humanitarno intervencijo to še ne pomeni, da bi moralo medn. pravo (običajno in pogodbeno) tudi zagotavljati legalno pravico do humanitarne intervencije. Humanitarna intervencija je dejansko nazaj delujoča politika, ki je sprejeta po tem, ko so bile oškodovane pravice ljudi, zato je v vsakem primeru bolje preprečevati vzroke, ki vodijo do kršenja pravic ljudi kot pa jih reševati, ko se enkrat že pojavijo.

Mednarodno pravo prepoveduje intervencionistične posege ~ izjeme od načela neintervencije:

- humanitarne intervencije
- intervencija ob pristanku prizadete države
- intervencija kot dejanje samoobrambe in represalij

TEORIJE

LIBERALISTIČNA TEORIJA

Izhaja iz predpostavke, da okolje oblikuje človeško ravnanje in s spremembo okolja lahko spremenimo tudi človeško ravnanje. Na medn. ravni lahko spremenimo politično okolje z razvojem novih institucij (društvo narodov, OZN). Z razvojem meril obnašanja postane tudi politično obnašanje primerno in obvladljivo - to dosežemo predvsem z izobraževanjem politikov. Osveščeno javno mnenje prispeva k racionalnim rešitvam na različnih področjih v državi. Pomembna predpostavka te teorije je obstoj skupnega interesa vseh

posameznikov za mir na ravni države. Najvišji interes posameznika v sodobni državi, ki sovpada z interesom širše družbe je obstoj miru.

REALISTIČNA TEORIJA

Pri zagotavljanju sodobne varnosti izpostavlja predvsem pomen moči in interesov posamezne države v MO. *Danes se oboji strinjajo o obstoju anarhične narave medn. skupnosti, razlika je v razumevanju njenega pomena in učinkov ter v pogledu o tem, koliko lahko medn. institucije, kakor so OZN, Nato, EU prispevajo k preseganju anarhičnosti medn. sistema.

NEOLIBERALISTIČNA INSTITUCIONALISTIČNA TEORIJA

Sprejema nekatere temeljne predpostavke realistične teorije:

- države so temeljni delovalci v medn. skupnosti
- države delujejo v skladu s svojimi koncepti nacionalnega interesa
- moč ostaja pomembna spremenljivka, da je struktura svetovne politike anarhična

NEOREALISTI

Prepričani so, da medn. institucije ne predstavljajo nadomestka za opiranje držav na lastne sile.

STRUKTURALNI REALIZEM

Izhaja iz predpostavke, da lahko anarhično naravo medn. sistema rešimo le s strukturnim preoblikovanjem celotnega sistema.

OZN

Formalno idejo o oblikovanju medn. organizacije za zagotavljanje miru so potrdili Roosevelt, Churchill in Stalin na konferenci v Teheranu 1943, ki pa so jo uresničili delegati 50 držav v San Franciscu leta 1945, ko so sprejeli Listino OZN.

- OZN je globalna skupnost
- poleg ohranitve svetovnega miru in varnosti na temelju prepovedi vojne kot sredstva zunanje politike držav ima OZN še druge pomembne naloge: gospodarske, socialne, izobraževalne, zdravstvene, znanstvene

STRUKTURA OZN

1. VARNOSTNI SVET- sprejema odločitve o konkretnih akcijah (nevojaških in vojaških) pri reševanju sporov med državami.

Sestavlja ga 5 stalnih in 10 nestalnih članic.

5 stalnih članic: ZDA, VB, FR, KIT, RUS- imajo pravico veta, s katerim lahko preprečijo sprejetje katerekoli odločitve VS

10 nestalnih članic: izbira jih GS vsaki dve leti z 2/3 večino (vsako leto se izbira 5 članic). Pri izbiri se upošteva:

1. prispevek članic OZN k ohranitvi medn. miru in varnosti
2. geografska razporeditev (5 mest pripada državam Azije in Afrike, 2 državam Latinske Amerike, 1 državam Vzhodne Evrope, 2 državam Zahodne Evrope)

2. GENERALNA SKUPŠČINA

Sestavljena je iz predstavnikov vseh držav članic OZN

Je najpomembnejši organ odločanja o gospodarskih, političnih, izobraževalnih in drugih zadevah, razen o medn. miru in varnosti, kjer je lahko samo posvetovalni organ.

3. EKONOMSKI IN SOCIALNI SVET

Usklajuje programe ekonomsko-socialne pomoči OZN in specializiranih organizacij (FAO ,WHO, UNESCO)

4. MEDDRŽAVNO SODIŠČE V HAAGU

Je forum za neobvezno poravnavo sporov ter agencijo OZN za svetovalna mnenja

5. SKRBNIŠKI SVET

Nadzira rezultate procesa dekolonizacije

6. SEKRETARIAT

Je administrativno-izvršilni organ OZN, ki ga vodi generalni sekretar.

USTANOVNA LISTINA OZN

Postavlja kot najpomembnejši cilj OZN ohranitev medn. miru in varnosti z miroljubnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti in medn. prava in za ta namen:

1. sprejetje kolektivnih ukrepov za preprečitev in odpravo groženj miru
2. prepoved (in odpravo) agresije in drugih oblik ogrožanj miru
3. ureditev ali rešitev medn. sporov ali situacij, ki bi lahko ogrozile mir v svetu

Za doseg te ciljev je potrebna vrsta konkretnih ukrepov, ki jih sprejme VS in imajo formalno izhodišče v poglavjih VI.in VII. UL OZN.

- **Poglavje VI.določa**, da vse medn. spore, ki utegnejo ogroziti medn. mir in varnost, urejajo v VS ali GS. VS ima pristojnost, da se obrne na sprte strani in jih pozove, da rešijo spor z miroljubnimi sredstvi. Državam v sporu lahko tudi predlaga ustrezeni postopek ali načine reševanja sporov.
- Če pa VS ugotovi, da obstaja resna grožnja miru ali celo akt agresije, lahko uporabi širše pristojnosti, ki mu jih daje **VII. poglavje** UL OZN. VS lahko predlaga sprtim stranem ukrepe za razrešitev konflikta.
- **Po členu 41** lahko določi ukrepe (razen uporabe oborožene sile), ki jih sprejmejo članice OZN proti državi, ki ogroža medn. mir in varnost, vključujoč delno ali popolno prekinitev gospodarskih in diplomatskih odnosov, železniških, pomorskih, letalskih, poštnih in telegrafskih storitev.
- Če ti ukrepi ne zadostujejo, lahko VS na temelju **42. člena** UL OZN za zagotovitev ali obnovo medn. miru in varnosti sprejme tudi vojaške ukrepe. Za ta namen so dolžne vse članice OZN dati na razpolago VS potrebno oboroženo silo, ustrezno pomoč in zmogljivost. O načrtih za uporabo oborožene sile odloča VS ob pomoči Odbora vojaškega štaba.

Ukrepi, ki so določeni v členu 41 in 42 UL OZN, so jedro sistema kolektivne varnosti. Temeljna gonilna sila sistema je sporazumevanje in sodelovanje med stalnimi članicami VS, ki imajo pravico veta in nadzirajo delovanje Odbora vojaškega štaba, ki ga sestavljajo njihovi vojaški predstavniki.

MEHANIZMI OZN ZA REŠEVANJE MEDN. SPOROV IN OHRANJANJE MEDN. MIRU

3 skupine varnostnih mehanizmov za preprečevanje konfliktnih situacij v medn.skupnosti:

1. mehanizmi mirnega reševanja sporov (VI. poglavje UL OZN)
2. akcije ob ogrožanju miru, kršitve miru in agresivnih dejanj (VII. poglavje UL OZN)
3. mirovne operacije OZN

1. MIRNO REŠEVANJE SPOROV

Širok spekter sredstev mirnega reševanja sporov naj bi dokončno izločil vojno kot edino učinkovito sredstvo za reševanje konfliktov (sredstva so namenjena razrešitvi konfliktov, ki bi utegnili ogroziti medn. mir in varnost).

33.člen UL OZN strankam v sporu nalaga, da spor rešijo z obče priznanimi sredstvi mirnega reševanja sporov:

- pogajanje
- posredovanje
- sprava
- rabsodništvo
- sodna rešitev

Če pa stranke z omenjenimi sredstvi spora ne morejo rešiti, daje **34.člen UL OZN** VS pravico, da razišče vsak spor ali situacijo, katere nadaljevanje bi ogrozilo ohranitev medn. miru in varnosti.

2. AKCIJE OB OGROŽANJU IN KRŠITVI MEDN. MIRU

39. člen UL OZN daje VS pooblastila, da ugotavlja ali obstoji kakšno ogrožanje miru, kršitev miru ali agresivno dejanje in daje priporočila ali pa se odloči, kaj je treba ukreniti v skladu z 41.in 42.členom, da se ohranita ali vzpostavita medn. mir in varnost.

41. člen opredeljuje ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile (popolna ali delna prekinitev gospod. odnosov, pretrganje diplomatskih odnosov, prekinitev pomorskih, poštnih, zračnih in drugih telekomunikacijskih sredstev,...)

Če pa VS presodi, da ti ukrepi ne ustrezajo dejanskemu stanju, se lahko odloči za uporabo sredstev iz **42. člena** UL OZN. Ta določa, da sme VS z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev medn. miru in varnosti.

3. MIROVNE OPERACIJE OZN

- ni jih mogoče umestiti niti v VI. niti v VII. poglavje UL OZN
- so tretja kategorija varnostnih mehanizmov OZN
- so svojevrsten kompromis med sredstvi mirnega reševanja sporov in elementi vojaškega posredovanja

a) Tradicionalne mirovne operacije OZN so imele dve temeljni obliki:

1. **opazovalne misije** (ki so jih izvajali neoboroženi častniki)
2. **ohranjanje miru (peacekeeping)** - ki se je izvajalo z oboroženimi pehotnimi enotami)

Gre za idealna tipa - v praksi tovrstnih operacij prihaja do prepletanja prvin obeh temeljnih prvin. Prve operacije za ohranjanje miru so bile zamišljene kot instrument OZN za upravljanje konfliktov. OZN opredeljuje operacije za ohranitev miru kot dejavnost OZN, ki jo izvajajo vojaške sile brez uporabe prisilnih sredstev, da bi ohranile ali vzpostavile mir in varnost v konfliktnih območjih (Modre čelade).

b) Mirovne operacije se bistveno razlikujejo od mehanizma kolektivne varnosti:

- mehanizem kolektivne varnosti-kooperativni proces,ki se aktivira z identifikacijo in razglasitvijo skupnega sovražnika.
- mirovne operacije-temeljijo na predpostavki,da sovražnika ni,so le sprte strani.

c) Mirovne operacije so:

- dejavnost preprečevanja,zadrževanja, umirjanja in prenehanja sovražnosti tako v posamezni državi kot med njimi, organizirana v OZN, da bi preprečila izbruh konfliktov, vzpostavljala, vzdrževala in gradila medn. mir in varnost
- nenasilna dejavnost - miroljubno posredovanje na načelih objektivnosti in neopredeljevanja za nobeno od sprtih strani.

d) **3 TEMELJNE PRVINE MIROVNIH OPERACIJ**

1. **mirovno opazovanje** manjše skupine opazovalcev OZN, ki zbirajo dejstva o konkretni konfliktni situaciji. Informacije posredujejo generalnemu sekretarju in prek njega VS
2. **posredovanje in vzpostavitev prejšnjega stanja** vključuje vojaške in diplomatske funkcije, posredovanje in razsodbo o konfliktih ter posredovanje gos. in soc. pomoči.
3. **posredovanje sil OZN** najpogostejša prvina mirovne dejavnosti OZN, da bi preprečili nadaljevanje konflikta, zagotovili ohranitev prekinitve ognja, demilitariziranih območij, preprečili zunanjo intervencijo,..

e) **5 TEMELJNIH NAČEL DELOVANJA MIROVNIH OPERACIJ OZN**

1. **mednarodna narava delovanja mirovni sil** - vse mirovne operacije so izvajane pod varstvom OZN, vodenje je v rokah generalnega sekretarja, ki je odgovoren VS
2. **soglasje** vseh strani v konfliktu in pričakovano sodelovanje z mirovnimi silami
3. **nepristranskost** - mirovne sile ne delujejo v korist ne ali druge strani v sporu. To načelo ni kršeno, kadar pripadniki mirovni sil eno od strani opozarjajo ali izvajajo nanjo pritisk, da spoštuje dogovorjena načela in rešitve.
4. **delovanje nacionalnih enot** v okviru večnacionalnih mirovni sil - mirovne sile so sestavljene iz kontingentov držav članic OZN, stalne članice VS naj ne bi sodelovale v njih.
5. **neuporaba sile** - pripadniki mirovni operacij lahko silo uporabijo le pri samoobrambi.

f) **NALOGE, FUNKCIJE MIROVNIH SIL OZN**

- **vojaške** (npr.nadzor nad premiki vojaških enot)
- **politično-vladne** (npr. pomoč pri vzpostavljanju državne oblasti)
- **humanitarne naloge** (nadzor in zagotovitev hum. pomoči, opazovanje begunskih tokov)

Po koncu hladne vojne so poleg meddržavnih konfliktov vse pogostejši notranji konflikti (etnični spori, razpad državnih institucij). Uporaba mirovni sil predvsem za zaščito humanitarnih konvojev, večji poudarek civilnim razsežnostim mirovne posredovanja.

g) **6 SKUPIN MIROVNIH OPERACIJ OZN (Goulding)**

1. posredovanje mirovni sil OZN, ki imajo vlogo preventivnega delovanja, tj. zgodnjega opozarjanja pred izbruhom konflikta
2. tradicionalne MO OZN za ohranjanje miru, ki vključujejo nadzor nad prekinitvijo ognja, ločitev sprtih strani in ustvarjanje razmer za rešitev spora po mirni poti. **3 podtipi:**

- neoboroženi vojaški opazovalc
 - oborožene interpozicijske sile
 - sile OZN(oborožene in neoborožene) ustanovljene kot podpora širše zastavljenim vojaškim akcijam
3. MO, ki so namenjene uresničevanju splošnega sporazuma, že sklenjenega med sprtimi stranmi.
Naloge:
- nadzor nad prekinitvijo ognja
 - demilitarizacija območij
 - vzpostavljanje državne uprave
 - nadzor in vodenje volitev
 - nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic
4. MO, ki imajo nalogo zaščititi razdeljevanje humanitarne pomoči v razmerah, ko spopadi še trajajo
5. MO, ki se izvajajo v državi, kjer so njene institucije dejansko razpadle in vlada brezzakonje ter lahko samo zunanja organizacija pripomore k stabilizaciji razmer in k ponovni vzpostavitvi državnosti
6. MO, ki imajo nalogo preprečiti kršitev dogovorov in sporazumov v konkretnem medn. konfliktu s pomočjo prisile (enote lahko uporabijo silo, ki ni nujno samoobrambna)

NATO

Vojaško-politična zveza je bila vzpostavljena v razmerah izbruha hladne vojne in vrste dramatičnih dogodkov v medn. skupnosti v letih 1945-1948.

4.aprila 1949 so zunanji ministri ZDA, KAN, VB, FRA, ITA, LUX, BEL, NIZ, ISL, DAN, NOR, PORT v Washingtonu podpisali severnoatlantski sporazum-medn. pogodbo o ustanovitvi zveze NATO.

Poleg obrambnega sodelovanja predvideva tudi sodelovanje na političnem, gospodarskem, znanstvenem in kulturnem področju.

Uvod sporazuma:

- izražanje privrženosti načelom UL OZN,
 - pospeševanje blaginje in stabilnosti na območju severnega Atlantika,
 - odločitev za vzpostavitev sistema skupne obrambe.
1. člen: reševanje sporov z mirnimi sredstvi in vzdržanje groženj s silo
 2. člen: razvoj miroljubnih in prijateljskih MO
 3. člen: razvoj in ohranitev individualne in kolektivne zmožnosti upreti se oboroženemu napadu od zunaj
 4. člen: posvetovanje na zahtevo ene ali več držav podpisnic, ki menijo, da so ogroženi ozemeljska celovitost, pol. neodvisnost in varnost ene ali več držav podpisnic
 5. člen: oborožen napad na eno ali več držav podpisnic v Evropi ali Severni Ameriki bo obravnavan kot napad na vse podpisnice
 6. člen: opredeljena ozemlja in objekti, ki spadajo pod določila 5. člena sporazuma
 7. člen: sporazum ne nasprotuje načelom in določilom UL OZN. Priznavanje, da ima VS OZN glavno odgovornost za ohranitev medn. miru in varnosti
 8. člen: države podpisnice izjavljajo, da nobeden izmed že sklenjenih meddržavnih sporazumov ni v nasprotju z določili tega sporazuma

9. člen: ustanovitev sveta, v katerem bo zastopana vsaka država podpisnica. Svet lahko ustanovi pomožna delovna telesa
10. člen: države podpisnice lahko soglasno povabijo evropsko državo, naj pristopi k sporazumu
11. člen: države podpisnice bodo v skladu s svojimi zakonodajami ratificirale sporazum
12. člen: možno posvetovanje o reviziji sporazuma po 10 letih njegove mednarodnopravne veljavnosti (na zahtevo podpisnice)
13. člen: sleherna država podpisnica lahko odpove sporazum, ko bo le-ta 20 let mednarodnopravno veljaven - o svoji odpovedi mora eno leto prej obvestiti vlado ZDA
14. člen: določitev verodostojnosti angleškega in francoskega besedila sporazuma

SLOVENIJA IN NATO

Londonska (junij 1990) in rimska deklaracija (november 1991) sta oblikovali nove cilje za preoblikovanje zveze NATO: o krepitev politične vloge zveze, da bi ta zagotovila varnost zlasti v Srednji in Jugovzhodni Evropi; oblikovanje strateškega partnerstva z Rusko federacijo, da bi zagotovili evropsko varnost kot celoto; pomagati postsocialističnim državam pri razvoju njihovih obrambnih sistemov v skladu z demokratičnimi načeli; intervenirati v primeru krize, da bi se znova vzpostavil mir in varnost.

Do leta 1994 višji uradniki nasprotujejo širitvi zveze, saj je zato potreben čas. Zato ustanovijo Severnoatlantski svet za sodelovanje (NACC) in Partnerstvo za mir (PzM). Istega leta Slovenija podpre PZM in izrazi željo po sodelovanju v njem.

Marca 1994 Slo podpiše okvirni dokument PZM, julija 1994 pa predstavi svoj predstavitevni dokument. Maja 1995 je sprejet individualni program PZM med SLO in NATO.

Za obrambni sistem RS so zlasti pomembna naslednja področja sodelovanja v PZM:

1. izobraževanje in usposabljanje častnikov
2. prilagajanje organiziranosti vojske sodobnim standardom
3. oblikovanje komunikacijskega in informacijskega sistema v slogu zveze NATO
4. sodelovanje na skupnih vajah
5. vzpostavitev medn. enote za sodelovanje

Sodelovanje v PZM je pomembno zaradi:

1. psihološki učinek-vedenje, da se ob grožnji lahko zanesesh na širok sistem zavezništev,
2. pridobivanje izkušenj pri sodelovanju na skupnih vojaških vajah,
3. cenejši dostop do izpopolnjene vojaške tehnologije,
4. zagotavljanje združljivih sistemov komuniciranja in oboroževanja.

SLO je imela od leta 1990 pet opcij, kako rešiti nacionalno varnostno vprašanje:

1. ustanovitev SLO vojske in naslonitev na sistem kol. varnosti OZN
2. pridobitev statusa oborožene nevtralnosti
3. vključitev v procese povezovanja (evropske) na ekon., pol. in varnostni dimenziji
4. bilateralni obrambni sporazumi
5. kombinacija opcij

PROCES ODLOČANJA V NATU - POLITIČNA IN VOJAŠKA STRUKTURA NATA

Organizacija zveze Nato ima dva dela:

- civilnega
- vojaškega

Svoj sedež ima v Bruslju in združuje te strukturalne elemente:

a) Severnoatlantski svet je najpomembnejše politično telo, ki ima izvršilno politično moč in pooblastilo, da sprejema odločitve. Je forum za posvetovanje med vladami držav članic o vseh vprašanjih, ki zadevajo njihovo varnost. Sestavljajo ga stalni predstavniki vseh članic Nata, ki se sestajajo vsaj enkrat tedensko. Odločitve NAC so izraz skupne volje vlad članic Nata, odločanja s preglasovanjem ni.

b) Odbor za obrambno načrtovanje - sestavljajo ga stalni predstavniki, dvakrat letno pa se sestane na ravni obrambnih ministrov. Ukvarja se predvsem z obrambnimi zadevami in zadevami, povezanimi s skupnim obrambnim načrtovanjem.

c) Skupina za jedrsko načrtovanje: je osnovni forum za posvetovanje o vseh zadevah, ki se nanašajo na vlogo jedrskih sil v varnostni in obrambni politiki zveze Nato. Običajno se sestaja dvakrat letno na ravni obrambnih ministrov.

d) Odbori zveze Nato struktura odborov podpira osnovne elemente posvetovanja in odločanja v zvezi Nato.

e) Generalni sekretar odgovoren je za usmerjanje in pospeševanje procesa posvetovanja in odločanja v zvezi, je glavni glasnik zveze Nato v odnosih med vladami članic in v medn. odnosih ter v odnosih z občili.

f) Mednarodni sekretariat sestavlja ga osebje držav članic zveze Nato, služi NAC ter odborom in delovnim skupinam, ki so svetu podrejene. Pripravlja razprave in posvetovanja med članicami ter sprejema potrebne akcije za izvajanje odločitev.

g) Vojaški odbor je odgovoren za priporočila političnim oblastem zveze Nato o ukrepih za skupno obrambo na območju zveze Nato in za zagotavljanje smernic za glavni vojaški poveljstvi. Je najvišja vojaška oblast v zvezi pod politično oblastjo NAC in DPC, sestavljajo ga načelniki štabov držav članic.

h) Mednarodni vojaški štab podpira delo vojaškega odbora Nata

i) Združena vojaška sestava temeljna naloga je zagotoviti organizacijski okvir za obrambo ozemlja držav članic ob ogrožanju njihove varnosti, vključuje mrežo vojaških poveljstev, zagotavlja osnovo za skupne vaje oboroženih sil in sodelovanje na različnih področjih.

VLOGA ZVEZE NATO DANES

Zveza Nato je proizvod hladne vojne, ki je k svoji glavni nalogi, to je ohranjanje ozemeljske celovitosti, politične neodvisnosti in kolektivne obrambe svojih članic, dodala nove, ustrezajoče spremenjenim varnostno-političnim okoliščinam v Evropi in v globalni medn. skupnosti. Nato že na novo opredeljuje varnostne interese držav članic, dejavnike svoje krepitve in nove vloge. Preoblikovanje Nata se je pričelo z Londonsko deklaracijo (1990), Rimsko deklaracijo (1991) in se nadaljevalo z vrhunskim zasedanjem v Berlinu (1996), Madridu (1997) in doseglo vrhunec v Washingtonu (1999), na katerem je bil sprejet novi strateški koncept zavezništva.

Dosedanje preoblikovanje Nata zajema tri temeljne razsežnosti:

- širitev Nata z novimi članicami
- sprejetje novih vlog in poslanstva
- sprememba notranje strukture Nata

Nato se danes preoblikuje skladno z nekaterimi novimi cilji:

- zagotavljati stabilnost in varnost v celotni Evropi
- vzpostaviti strateško partnerstvo z Rusko federacijo, predvsem v okviru oblikovanja skupnega evropskega varnostnega sistema
- pomoč posocialističnim državam pri razvoju njihovih obrambnih doktrin in sistemov na temelju demokratičnih načel
- krizno in mirovno posredovanje

Še vedno pa so pomembne nekatere tradicionalne vloge zveze Nato, kot so zagotavljanje kolektivne obrambe svojim članicam, ravnotežja ruske moči, ohranjanje položaja in vloge ZDA v Evropi in povezovanje Nemčije v zahodne varnostne strukture. V novem evropskem okolju se Nato pripravlja za sodelovanje pri reševanju konfliktov tudi zunaj ozemlja svojih članic. Eden od najpomembnejših rezultatov dosedanjega preoblikovanja zveze je njena evropeizacija. To pomeni, da dobivajo evropske članice zveze Nato večji vpliv kot v preteklosti tako v poveljniški strukturi kot tudi možnost, da v okviru zveze Nato ukrepajo v nekaterih operacijah brez udeležbe ZDA.

VOJAŠKE ZAHTEVE NATA

- nove članice morajo biti pripravljene in usposobljene ustvarjalno prispevati h kolektivni obrambi zavezništva
- nove članice morajo ustrezno sodelovati v delu združene vojaške poveljniške strukture zavezništva
- nove članice bodo morale redno sodelovati v vojaških vajah konvencionalnih sil zveze Nato
- novosprejete članice bodo uživale varnostna zagotovila, pristati bodo morale tudi na namestitev jedrske oborožitve na svojih lastnih ozemljih
- novosprejete članice bodo morale prispevati vsaka svoj delež sil, oborožitve in tehnične opreme k skupnim oboroženim silam zavezništva
- nove članice bodo morale sodelovati pri izmenjavi vojaških obveščevalnih podatkov
- nove članice bodo morale sprejeti standarde zveze Nato pri oborožitvi, poveljniških strukturah in postopkih, nadzoru in komunikacijski opreми.

POLITIČNE ZAHTEVE NATA

1. privrženost temeljnim načelom zavezništva (demokracija, svoboda in vladavina prava)
2. sprejemanje zveze Nato kot skupnosti podobno mislečih držav, ki so se združile v sistem kolektivne obrambe, da bi ohranile mir in varnost
3. privrženost načelom, ciljem in dejavnostim, ki so opredeljeni v okvirnem dokumentu programa PZM
4. obveznost, da si bodo v dobri veri prizadevale za doseganje soglasja med članicami zavezništva o vseh vprašanjih
5. obveznost, da bodo sodelovale pri posvetovanju in sprejemanju odločitev o vseh političnih in varnostnih zadevah zavezništva
6. ustanovitev stalnega diplomatskega predstavništva pri sedežu zveze Nato v Bruslju
7. pripravljenost poslati ustrezno usposobljene posameznike na služenje v organe in institucije vojaške in civilne strukture zavezništva
8. obveznost, da bodo prispevale k proračunu zavezništva

CILJI ŠIRITVE NATA

- podpiranje demokratičnih reform
- sodelovanje
- spodbujanje dobrososedskih odnosov
- poudarjanje skupne obrambe
- krepitev možnosti zavezništva

ZEU

Stanje po 2.sv.vojni - kaznovati Nemčijo, bojazen pred novo agresijo Nemčije ~ 1947.

Dunkerque - podpis pogodbe o vojaški zvezi med FR in VB. Prvi znaki hladne vojne preusmerijo pozornost zahodnih evropskih držav na sovjetsko grožnjo.

1948 Bruselj - pogodba o ekonomskem, socialnem in kulturnem sodelovanju ter kolektivni samoobrambi (eden prvih korakov pri graditvi združene Evrope). Ugotovijo, da bi bilo potrebno njihovo združevanje tudi v obrambi.

1952 VB, FR, I TAL, države Beneluksa podpišejo osnutek pogodbe o evropski varnostni skupnosti. Toda zavrnitev ratifikacije v francoskem parlamentu povzroči propad ideje evropske obrambne skupnosti.

1954 London - podpis spremenjene Bruseljske pogodbe, s katero je bila ustanovljena ZEU, kjer se 5 podpisnicam pridružita še ZRN in ITAL. Obsega sodelovanje držav podpisnic na gospodarskem, družbenem in kulturnem področju in zagotavlja kolektivno samoobrambo ob agresiji.

1. člen: države pogodbenice bodo organizirale in uskladile ekon. aktivnosti
2. člen: države si prizadevajo, da bi dosegle višji življenjski standard
3. člen: boljše sporazumevanje med ljudstvi in kulturna izmenjava
4. člen: tesno sodelovanje z zvezo Nato
5. člen: v primeru napada države pogodbenice bodo druge države pogodbenice državi ponudile vso vojaško in drugo pomoč
6. člen: vse akcije, ki se nanašajo na 5. člen, bodo javljene VS OZN
7. člen: države pogodbenice se zavezujejo, da ta pogodba ni v nasprotju s prej podpisanimi pogodbami
8. člen: ustanovitev sveta, ki odloča enoglasno
9. člen: svet ZEU dela letna poročila in jih predloži Skupščini in Svetu Evrope
10. člen: spori se rešujejo z miroljubnimi sredstvi
11. člen: države pogodbenice lahko povabijo k pogodbi novo državo
12. člen: pogodbo je treba ratificirati in listino takoj poslati belgijski vladi (50 let veljave)

RIMSKA DEKLARACIJA

Pomeni renesanso ZEU, kjer je bila sprejeta deklaracija, ki jo je Skupščina ZEU tako dolgo zahtevala.

Cilj je bil dvojen

1. Opredeliti evropsko obrambo in uskladiti obrambno politiko držav članic.
2. Med drugim je poudarila pomembnost:
 - krepitve miru in varnosti - pospeševanje enotnosti in spodbujanje nadaljnje integracije Evrope
 - tesnejše sodelovanje med članicami in z drugimi evro organizacijami.
 - med drugim so skušali uskladiti poglede glede evropskega prispevka pri krepitvi zveze Nato s posebnim poudarkom na čezatlantskih odnosih

ČLANSTVO V ZEU

Štiri vrste članstva:

1. **Polnopravnih članic** je 10, od tega 5 izvornih (BELGIJA, FRANCIJA, LUKSEMBURG, NIZOZEMSKA IN VB), ter 5 kasneje sprejetih (ZRN, ITALIJA, PORTUGALSKA, ŠPANIJA, GRČIJA).
2. **Od 1992** ima 3 pridružene članice (Islandija, Norveška, Turčija), status opazovalke imata od 1992 Irska in Danska in nimajo pravice do glasovanja.
3. **1995** so se jim pridružile še Avstrija, Finska in Švedska. Pridružene partnerice so: BOL, ČEŠ, EST, LIT, LAT, MADŽ, POL, ROM, SLOVAŠKA, SLO in ne morejo sodelovati pri odločanju.

Pogoji za včlanitev:

- biti evropska država, članica EU (za polnopravne članice in opazovalke) ali zveze Nato (za pridružene članice)
- dejavna podpora načel ZEU
- sposobnost prispevanja k uresničevanju smotrov te organizacije
- vstop je možen le na podlagi vabila ob vnaprejšnjem soglasju vseh njenih polnopravnih članic

OPERATIVNE ZMOGLJIVOSTI ZEU

ZEU ne premore niti svojih lastnih sil niti stalne poveljniške strukture. Njene članice lahko od primera do primera prispevajo vojaške enote in poveljstva za posebne skupne operacije. Vojaške sile ZEU sestavljajo sile držav članic. ZEU lahko po potrebi razpolaga s tremi vrstami sil:

- večnacionalne formacije
- druge nacionalne sile
- sile in zmogljivosti zveze Nato

OVSE

Ustanovljena je bila l. 1975 s Helsinško sklepno listino.

Ta je vsebovala 3 sklope:

- varnostno-politični
- ekonomsko
- ekološko in drugo sodelovanje
- človekove pravice

Njena funkcija je bila preprečitev blokavske konfrontacije in zgraditev mostu med Vzhodom in Zahodom.

MEHANIZMI ZA VZPOSTAVITEV IN OHRANJANJE MIRU

Postopki OVSE za mirno reševanje sporov so vsebovani v 5. poglavju Helsinške sklepne listine. Države se zavežejo, da bodo spore reševale na miroljuben način, brez ogrožanja medn. miru in varnosti in v skladu z medn. pravom. Ukrepi v ta namen so:

- pogajanja

- anketa
- posredovanje
- sprava
- arbitraža ali druga miroljubna sredstva-ista sredstva v 33. členu UL OZN, tako da se države lahko sklicujejo tudi na UL OZN.

Mehanizem za konzultacije in sodelovanje glede nenavadnih vojaških dejavnosti - **Dunajski krizni mehanizem** sprejet z Dunajskim dokumentom 1990 in 1992. Uvaja ukrepe za krepitev zaupanja, obvladovanje vojaških kriz, razoroževanje. Sredstva za krepitev zaupanja: predhodno obveščanje o vojaških manevrih, premikih enot in izmenjava opazovalcev. Vendar so ti ukrepi prostovoljni in njihova uresničitev izhaja iz politične odločitve posamezne vlade.

Mehanizem za izmenjavo mnenj in sodelovanje v nujnih razmerah - **Berlinski krizni mehanizem** - predvideva sodelovanje in posvetovanje vseh članic OVSE v težkih situacijah, ob kršenju določil, ogrožanju miru, varnosti. Država članica OVSE lahko zahteva pojasnilo od prizadete države. Ob nerešeni situaciji lahko prizadeta članica zahteva sklicanje Odbora visokih uradnikov, ob dovoljshnji podpori se lahko tudi skliče sestanek vseh članic OVSE, kjer sprejemajo sklepe za rešitev konflikta.

Dunajski in Berlinski krizni mehanizem imata 2 področji delovanja: prvi se nanaša na nenavadne vojaške dejavnosti, drugi je splošnejši in se nanaša na 10 načel Helsinške sklepne listine, je politične narave. Pri obeh mehanizmi podoben postopka (zahtevk pojasnitve – odgovor - možen sestanek - pravno neobvezujoči sklepi) ravno zaradi takšne vrste sklepov v krizah ti mehanizmi ne kažejo uspehov.

Humanitarni mehanizem - **Moskovski mehanizem** - dopolni določila dunajskega dokumenta, ko je prvič resneje na dnevni red sestankov prišla tematika človekovih pravic in zaščite narodnih manjšin. Mehanizem se sproži na zahtevo najmanj 6 članic OVSE, temelji pa na pošiljanju opazovalnih misij v države OVSE, ki kršijo človekove pravice, tudi če se prizadeta država s tem ne strinja.

Najbolj uporabljen element OVSE

Operacije ohranjanja miru - OVSE lahko samostojno ukrepa in začne operacije ohranjanja miru kot organizacija. **Instrumenti so:** manjše opazovalne misije in širša uporaba sil (civilne in vojaške) za nadzor premirja.

- Operacija poteka znotraj regionalnega dogovora, okvir pa postavlja 8. poglavje UL OZN.
- Dokument izključuje dejavnost 7. poglavja UL OZN. Odločitev za operacije sprejme soglasno Svet ministrov ali Odbor visokih uradnikov.
- Operacijo vodi predsedujoči OVSE, ima pa oporo ad hoc skupine, ustanovljene pri centru za preprečevanje konfliktov.
- Operacije naj bi potekale v sodelovanju z območnimi in drugimi medn. org. (Nato, Zeu). Nato je kot podaljšana roka OVSE v operacijah ohranjanja miru.

***3 možni modeli peace-keeping operacij:**

1. akcijo odobri OZN ali OVSE, na terenu jo izvede druga org.
2. OVSE preko Centra za preprečevanje konfliktov izvaja operacije
3. velike vojaške sile Evrope in S Amerike ustanovijo enote pod okriljem OZN in OVSE

Vsi trije modeli kažejo na to, da lahko OVSE nadomesti OZN pri peace-keeping operacijah. Tu igra predvsem vlogo pomožne območne organizacije.

VLOGE OVSE V EVROPI

1. forum za vseevropsko mnogostransko diplomacijo
2. zagotavlja sredstva za uveljavitev skupnih vrednot in standardov obnašanja brez uporabe sile
3. razpolaga z mehanizmi za nadzor člov. pravic in etničnih manjšin
4. podpira vojaško odprtost, nadzor nad oboroževanjem, krepi zaupanje
5. razvija mehanizme zgodnjega opozarjanja in preventivne diplomacije

PREUČEVANJE POJAVA VARNOSTI V OKVIRU VARNOSTNIH ŠTUDIJ

Med pomembnejšimi idejami, ki so prispevale k razvoju sodobnih pristopov preučevanja varnostne paradigme lahko izpostavimo:

- **Herz:** je z idejo o varnostni dilemi opozoril na to, da vodi uresničevanje varnostnih potreb posamezne nacionalne države do večje stopnje nevarnosti preostalih držav.
- **Wolfers:** je z razpravo o nacionalni varnosti utemeljil raziskovanje večplastnosti pojava varnosti v sodobnem svetu.
- **Jervis:** je predstavil zanimivo idejo o varnostnih režimih, kar je preusmerilo pozornost raziskovalcev od države k sistemski analizi.
- **Krell:** je razvil celovito kritiko o vojaških konceptih varnosti predvsem z vidika mirovnih študij.
- **Hoffmann:** se je zavzemal za to, da se nacionalna varnost obravnava v kontekstu svetovne politike.

Na splošno lahko ugotovimo, da do 80-ih let tega stoletja prevladujeta realistični in liberalistični pristop obravnave sodobne varnosti. Realisti razumejo varnost kot cilj, moč države pa kot instrument za doseg tega cilja.

Utemeljujejo liberalisti varnost predvsem kot posledic. Po njihovem mnenju bo trajajoči mir v medn. skupnosti zagotovil varnost vsem državam. Obema pristopoma je skupno, da sta obravnavo varnostne problematike zožila na problem moči (realisti) oz. na problem miru (liberalisti) ter s tem utrdila pojmovanje, da je varnost v glavnem vojaško - politični problem.

Varnostne študije v razvitih državah najceloviteje obravnavajo kompleksni pojav varnosti v sodobni družbi in v medn. skupnosti. Danes lahko v okviru varnostnih študij razlikujemo 4 temeljne pristope k preučevanju pojava sodobne varnosti:

1. preučevanje **varnosti na ravni nacionalne države**, ki se osredotoča na probleme varnosti, blagostanja in preživetja posamezne države. Grožnja in/ali uporaba vojaške sile se razlagata kot ključni instrument zagotavljanja obstoja države. Ta pristop izhaja iz tradicije realistične šole, v kateri je država ključni dejavnik v anarhičnem medn. sistemu. Ob tem pa upošteva tudi druge instrumente nacionalnovarnostne politike posamezne države (npr. obrambne zveze, sporazumi o nadzoru oboroževanja,..)
2. **Varnost na medn. ravni.** Ta pristop eksplicitno upošteva varnostno dilemo sodobne države in sprejema spoznanje, da je varnost ene države povezana z varnostjo drugih držav. Kolektivna uporaba vojaške sile je pomemben instrument politike v medn. odnosih. Čeprav je tudi ta pristop zasnovan na realistični šoli, pa za razliko od prvega bolj poudarja vlogo medn. institucij pri zagotavljanju varnosti
3. **Regionalni pristop** se teoretično ne razlikuje od drugega in se usmerja v preučevanje varnostne problematike v posameznih regijah v svetu.
4. **Globalni pristop** poskuša celostno zajeti pojav sodobne varnosti v vsebinskem (kompleksna narava sodobne varnosti) in prostorskem smislu (varnost sveta oz. planeta).

STRATEGIJA RAVNOTEŽJA SIL V SODOBNEM SVETU

Nacionalnovarnostna politika sodobnih držav je bila v povojnem obdobju povezana s strategijo ravnotežja sil. Bistvo te strategije kot mehanizma zagotavljanja miru in varnosti v medn. odnosih je, da skušajo države v neprijaznem in celo sovražnem medn. okolju ohraniti svojo nacionalno samostojnost, predvsem tako, da omejujejo moč drugih držav. Pri tem velja načelo, da ena država pridobi na račun druge. Novi elementi v sodobnem svetu, ki so rezultat današnje stopnje družbenega razvoja in tudi radikalnih sprememb v medn. skupnosti v zadnjih letih, pa v mnogočem omejujejo uspešnost strategije ravnotežja sil.

Joseph S.Nye navaja 4 elemente v današnjem svetu, ki znatno omejujejo uporabo vojske in strategije ravnotežja moči kot tradicionalnih sredstev uspešne varnostne politike držav, in sicer:

- krepitev gospodarske neodvisnosti med državami
- proces modernizacije in urbanizacije kot tudi razvoj komunikacij v državah v razvoju
- širjenje vojaške tehnologije povečuje moč zaostalih držav
- sprememba vrstnega reda reševanja perečih vprašanj v svetovni politiki

DILEME IN PROBLEMI PROCESA PRIDOBIVANJA VOJAŠKE AVTONOMIJE EU

Od leta 1998 poteka intenzivno prizadevanje vodilnih zahodnoevropskih držav (Francija, Velika Britanija, Nemčija) za vzpostavitev skupnih (evropskih) vojaških sil, ki bodo sposobne avtonomno (neodvisno od Nata) izvajati operacije pod vodstvom EU. To kratkoročno pomeni, da bo EU razvila zmogljivosti za izvajanje vojaških operacij v okviru kriznega upravljanja. Dolgoročno pa je to lahko temeljni okvir za vzpostavitev avtonomne evropske obrambne strukture.

Kljub temu ima pridobivanje vojaške vloge EU nekatere nedorečenosti:

- poenotenje interesov vseh njenih članic glede tega cilja. Njegovo uresničevanje bo zahtevalo njihovo večjo finančno angažiranje
- uskladitev interesov EU z ZDA, Rusijo in morebiti tudi s kandidatkami za polnopravno članstvo
- opredelitev in vzpostavitev pravno-institucionalnega okvira EU za izvajanje vojaških operacij
- razvoj zmogljivosti EU za izvajanje vojaških operacij (integrirana vojaška struktura itd)

EU

Ustanovljena na temelju Rimske pogodbe - 1967. Podpisale so jo BEL, FR, NEM, ITAL, LUKS, NIZ, kasneje se priključijo še DAN, IRS, VB, GR, PORT, ŠP, AVSTRIJA, FIN, ŠVED. Na evropskem svetu l. 1991 v Maastrichtu sprejmejo pogodbo o EU (veljati začne 1993). 1997 so z Amsterdamsko pogodbo sprejeli dopolnitve k pogodbi o EU, ki se nanašajo na skupno zunanjo in varnostno politiko.

CILJI EU

1. zaščita vrednot, interesov in neodvisnosti EU
2. krepitev varnosti EU in članic
3. ohranitev miru in krepitev medn. varnosti
4. pospeševanje medn. sodelovanja
5. utrditev demokracije, vladavine prava in spoštovanje človekovih pravic.

VLOGA EU V MEDNARODNI SKUPNOSTI

EU se je po koncu hladne vojne uveljavila v reševanju nevojaških varnostnih problemov, ki zahtevajo ekon. -tehnične prijeme. Gre za reševanje gospodarske nestabilnosti, migracijskih vprašanj, kriminala,

okoljevarstva. Vloga EU pri evropskih in svetovnih vprašanjih pa je odvisna predvsem od odnosov z ZDA, saj je ta velesila zagotavljala varnost v Z Evropi. EU ne sme ogroziti vodilne vloge ZDA oz. Nata v Evropi. ZDA ne vidi EU kot pomembnega akterja na obrambnem področju, le pri soft - security zadevah (terorizem, mamila, kriminal).

VLOGA EU DANES

Novo varnostno okolje v Evropi je po koncu hladne vojne poudarilo nekatere vire nevojaškega ogrožanja varnosti posamezne države in evropske celine v celoti: gospodarska nestabilnost držav srednje in vzhodne Evrope, nevarnost političnega in gospodarskega propada ter velikih nenadnih migracij iz teh držav, nevarnost jedrskih nesreč, onesnaževanje okolja, organizirani kriminal, ..

V tem okviru se EU uveljavlja kot še posebej poklicana mednarodna organizacija, ki se ukvarja z reševanjem teh nevojaških (soft security) varnostnih problemov v Evropi, ki zahtevajo predvsem ekonomsko-tehnične pristope in rešitve.

VLOGA ZEU DANES

Čeprav v manjšem obsegu kot EU se tudi ZEU angažira pri reševanju nekaterih zadev, ki sodijo v okvir širšega koncepta varnosti (vključujoč ekonomske, politične, ekološke, socialne dejavnike). ZEU je doslej sodelovala pri reševanju nekaterih evropskih varnostnih zadev, ki so bile bodisi kvazivojaške (npr. nadzor nad embargom OZN nad FRJ) bodisi civilne (zagotavljanje policije v Mostarju).

*Razvoj EU in ZEU na področju varnosti ima večje notranje kot zunanje implikacije. Obe organizaciji zagotavljata nadaljnje povezovanje in krepitev evropskega jedra. Glede prihodnje vloge EU pri urejanju ekonomsko-političnih in varnostnih zadev v Evropi in svetu obstajata dve temeljni opciji: EU lahko postane svetovna sila ali EU ostane območna sila.

VARNOST

S pojmom varnost danes pogosto poimenujemo celo vrsto različnih vidikov človekovega obstoja in delovanja v družbi in naravi.

Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave.

Razvojno gledano je varnost vgrajena kot biološki mehanizem, kot težnja organizma po obstoju, kot prilagajanje organizma na ogrožajoče vplive okolja.

Biološko je torej varnost pogoj za delovanje osnovnih življenjskih funkcij (sprejemanje hrane, reprodukcija vrste) in je tako vzgib za razvoj zavestno dejanje, da bi se stanje varnosti (kot pozitivno dejanje) zmeraj znova vzpostavilo. Zavestno prizadevanje za vzpostavitev stanja varnosti je civilizacijska in kulturna kategorija, ki zajema vse vidike sodobne varnosti (gospodarsko, socialno, kulturno, politično, pravno, ekološko, obrambno), se pravi tiste pojavne oblike družbenega življenja, ki se štejejo za družbene vrednote. Zgodovinsko gledano je varnost temeljna vrednota medčloveških odnosov, zagotavljanje katere se institucionalizira z nastankom suverene države in sistema držav na globalni ravni. Za Hobbesa je bila varnost najbolj temeljna vrednota, na kateri je človeštvo gradilo svoja individualna in kolektivna življenja. Tudi danes je varnost imanentna prvina obstoja in delovanja posameznika, družbe/države in medn. sistema. Varnost se torej nanaša na posameznika, družbo/državo v celoti in na medn. sistem. Današnje razumevanje varnosti je nujno celostno, zato sodobni varnostni vzorec vsebuje 4 temeljne konceptualne okvire:

- 1. individualna varnost**
- 2. nacionalna varnost**
- 3. medn. varnost**
- 4. globalna varnost**

INDIVIDUALNA VARNOST - posameznik najbolj neposredno občuti najprej in predvsem svoje individualne potrebe, torej tudi potrebo po varnosti. Slednja mu, če je zagotovljena, omogoča kakovostni obstoj, razvoj. Individualna varnost je vedno relativna, ker je odvisna od namenov in dejanj drugih članov sodobne družbe, ki lahko prispevajo k varnosti drugih ali pa jih ogrožajo. Po Hobessu je rešitev problema individualne varnosti v vzpostavitvi suverene države, ki naj bi zagotavljala notranji red in mir ter obrambo pred napadi od zunaj. S tem pa ko se razreši problem individualne varnosti, se hkrati ustvari dilema nacionalne varnosti v odnosu med neodvisnimi državami. Stanje medn. anarhije se nanaša na odsotnost naddržavne oblastne avtoritete ter na obstoj suverenih držav, ko vsaka zagotavlja svojo varnost na račun druge.

NACIONALNA VARNOST - gre za prizadevanje nacionalne države, da zagotovi varnost vsem državljanom pred ogrožanjem od zunaj (posegi, napadi, okupacija) in znotraj družbe (ogrožanje reda in miru, kriminal). Je tudi sposobnost države, da zavaruje vrednote svoje družbe in zagotovi splošne pogoje družbenogospodarskega razvoja države ter blaginje svojih državljanov (t.i. pozitivna prvina ind. in nac. varnosti)

V obdobju hladne vojne je v veljavi realistični koncept nac.varnosti:

1. nac. varnost je temeljna pravica suverenih držav, ki izhaja iz naravne pravice po samoobrambi
2. koncept medn. odnosov je sistem odnosov med državami, ki ima anarhično naravo
3. zagotavljanje nac. varnosti je dejavnost razvijanja in uporabe oboroženih sil za obrambo in odvracanje groženj iz medn. okolja
4. temeljna naloga državnikov je odvracanje zunanjih sovražnikov in obramba države ter državljanov

Po hladni vojni koncept zunanjih sovražnikov zamenja koncept virov ogrožanja (teh je sedaj več in so posledica delovanja različnih ogrožajočih dejavnikov v naravi, v družbi in v odnosih med državami) ~ koncept nac. varnosti se vsebinsko razširi:

1. varnost posameznikov (temeljne pravice in svoboščine), njihove kulture in narave so sestavni del nac. varnosti
2. razmerje med ind. in nac. varnostjo ni enosmerno (prvo lahko izključuje drugega in obratno)
3. možni sta dve situaciji:
 - država zagotavlja splošne pogoje za individualno varnost, njena nac. varnost pa je ogrožena
 - državi je zagotovljena nac. varnost, državljan ali le njihov del pa so individualno ogroženi, bodisi v odnosu med seboj, bodisi da jih ogroža država oz.njene ustanove. V obeh opisanih situacijah gre za to, da posamezniku nista zagotovljeni individualna in nacionalna varnost hkrati

4. nacionalna varnost je danes politična in osebna dobrina, ki se v razvitih industrijskih državah uresničuje kot temeljna človekova pravica .Zanjo skrbi država ne samo s sprejemanjem ustrezne zakonodaje, ampak tudi z angažiranjem celotne nacionalnovarnostne strukture - to je pozitivna ali razvojna prvina individualne in nacionalne varnosti.

Nacionalno varnost danes najsplošneje opredelimo kot varnost državnega naroda.

Njena vsebina zajema:

- a.) ohranitev nacionalnega ozemlja (vključno zračni prostor in ozemeljske vode)
- b.) zaščito življenja ljudi in njihove lastnine
- c.) utrditev medn. statusa države
- d.) ohranitev nacionalne suverenosti

Pri nacionalni varnosti gre torej za celoto razmerij med notranjimi (gospodarskimi, socialnimi, kulturnimi, političnimi, ekološkimi, vojaško-obrambnimi,..) in zunanjimi (mednarodnimi) dejavniki. Razmerje med temi dejavniki se nenehno spreminja, kar zahteva sprotno prilagajanje in spreminjanje nacionalnovarnostne politike, na kateri so utemeljene varnostne dejavnosti sodobne družbe. Nacionalnovarnostni sistem je struktura,namenjena zagotavljanju varnosti na ravni celotne družbe.

TIPI GROŽENJ NACIONALNE VARNOSTI

a) VOJAŠKA grožnja vsem komponentam države

- posveča se ji največ pozornosti v strategiji nac. varnosti
- npr. nadlegovanje ribiških čolnov, teritorialne širitve, invazije
- lahko se nanaša tudi na zunanje interese države = indirektna vojna grožnja

b) POLITIČNA - cilja na organizacijsko stabilnost vlade (zrušitev vlade, razpihovanje secesionizma)

- napada nac. identiteto in institucije, ki jo izražajo, religiozna prepričanja, vplivanje na etnične skupine. V državi sledi zavrnitev diplomatskega sodelovanja
- ločimo spontane oz. strukturalne in namerne

c) SOCIALNA je večkrat del vojaške in politične grožnje (npr. Nacisti do Slovanov, Židov)

- jezikovna, kulturna in verska tradicija so ogrožene
- pojavijo se znotraj države
- značilne za šibke države

d) EKONOMSKA

e) EKOLOŠKE

MEDNARODNA VARNOST

- viri ogrožanja prihajajo v tem primeru od znotraj, od držav članic samih ali od drugih subjektov MO
- je notranji varnostni problem sveta kot celote, kolektivna dobrina medn. globalne družbe
- medn. varnost je splošni okvir miru, reda in zakonitosti znotraj globalnega sistema
- racionalistični pristop poudarja, da je za zagotavljanje medn. varnosti pomembna odgovornost ne le posameznih držav in zvez, ampak tudi medn. sistema kot celote.
- ideji o globalni skupnosti držav in o varnosti kot temeljni vrednoti medn. družbe se materializirata v konceptu kolektivne varnosti (najprej v Društvu narodov in kasneje v OZN)
- vse države znotraj medn. sistema niso enako sposobne pri zagotavljanju individualne varnosti svojih državljanov ~ zato se po letu 1945 postopno uveljavljajo norme mednarodnega spoštovanja človekovih pravic
- splošnega priznanja zagotavljanja individualne varnosti v medn. sistemu ni, ker bi to pomenilo odpravo dveh norm:
 - a) enakosti vseh suverenih držav
 - b) vrednote medn. reda, ki ob konfliktu zgodovinsko postavlja suverenost nad posameznikom ~ državna suverenost in neintervencija sta še vedno prevladujoči normi v MO
- medn. varnost predpostavlja dve med seboj povezani instituciji: ravnotežje moči in koncert velikih sil
- odgovornost za zagotavljanje medn. varnosti je opredeljena v VII. poglavju UL OZN (poglavje vsebuje ključne ideje sodobne zasnove medn. varnosti:
 - a) koncert velikih sil-5 stalnih članic v VS
 - b) medn. mir in varnost sta temeljni kulturnocivilizacijski vrednoti, katere zaščitnik je VS
 - c) vsako dejanje ene ali več držav, ki ogroža medn. mir in varnost zadeva medn. družbo kot celoto
 - d) VS OZN mora aktivno poiskati način in sredstva za vzpostavitev medn. miru in varnosti, če sta ta porušena.

Medn. varnost ni zgolj seštevek posameznih nacionalnih varnosti, ampak je celota ukrepov, norm, vrednot, ki se uresničujejo skozi skupno sprejete medn. mehanizme in instrumente, ki zagotavljajo obstoj in razvoj vseh

držav na ravni medn. sistema. Pomemben element kulturno-civilizacijskega okvira obstoječih mednarodnih varnostnih instrumentov predstavljata predvsem 2 normi:

- mednarodna prepoved vojne
- neintervencija v notranje zadeve sodobnih držav: Optimalna stopnja medn. varnosti bo lahko dosežena takrat, ko bodo članice medn. skupnosti dosegle soglasje o pravilih obnašanja med njimi ter o praktičnem izvajanju teh pravil.

PREUČEVANJE POJAVA MEDNARODNE VARNOSTI

Raziskovanje varnostne problematike v kontekstu razreševanja nacionalnih, regionalnih in svetovnih problemov temelji na idejah in spoznanjih različnih zgodovinskih virov. Med njimi so za razvoj sodobnega pristopa posebej pomembni štirje:

1. zgodnji pristopi k obravnavi varnosti in obrambe, ki so to problematiko obravnavali v kontekstu dveh skoncentriranih pojavnih oblik, in sicer vojne kot družbenozgodovinskega pojava in instrumenta državne politike v MO ter odnosov med prvobitnimi državami. Vojna je bila imanentna prvina odnosov med prvotnimi državami in je v celoti zapolnjevala varnostno potrebo posamezne države v okviru prvih mednarodnih skupnosti.
2. klasična politična filozofija (Machiavelli, Hobbes, Locke, Rousseau) - dela, v katerih obravnavajo problematiko svobode in varnosti posameznika v odnosu do širše družbene skupnosti, vojne kot družbenozgodovinskega pojava ter instrumenta zunanje politike države, zagotavljanja širše medn. varnosti, ..
3. krščanska politična misel - predvsem doktrina o pravični vojni. Zgodnji kristjani so bili deljenega mnenja glede uporabe vojaške sile države. Prva tri stoletja zgodovine krščanstva je bil močan poudarek na pacifizmu, še zlasti med intelektualci. S pridobitvijo dovoljenja rimskega cesarja za legalno delovanje so predstavniki krščanstva svoj odnos do vojne prilagodili. Prevladujoč pogled med visoko duhovščino postane, da je politična avtoriteta pooblaščen od Boga, da skrbi za blagor posameznikov in kadar vladar uporabi silo je to pravično in po volji Boga ne pa zlo. Krščanski misleci niso bili začetniki ideje o pravični vojni, ampak so to idejo prevzeli iz grške in rimske politične misli, posebno od Aristotela in Cicera. V tradicionalni krščanski doktrini o pravični vojni se razlikujeta pravica vodenja vojne in moralno obnašanje v vojni. Prav tako se je oblikovalo osem kriterijev, ki jih mora zadovoljiti pravična vojna:
 - obstajati mora pravičen razlog
 - obstajati mora legalna oblast
 - vojna kot skrajno sredstvo
 - primerljive pravice
 - zmernost
 - pravi namen
 - verjetnost uspeha
- moralno obnašanje v skladu s krščanskimi načeli, posebno v odnosu do civilistov in vojnih ujetnikov.
4. moderna politična misel - V obdobju nastanka modernih nacionalnih držav (začetek 17. stol.) je postala pravica vsake države do vojne tudi zakonita. Uveljavljeno načelo o suverenosti države je vključevalo pravico države, da uporablja vojno kot sredstvo za doseganje svojih ciljev, vključno z agresivno vojno. Trije različni pristopi:
 - **Hobbes**, ki je opredelil vlogo države kot sredstva za zagotavljanje notranjega reda in obrambe pred zunanjimi sovražniki. S tem je načrtoval razvojno pot realistični šoli obravnave varnostne problematike, ki izhaja iz teorije moči.

- **Kant**, ki je z idejami o prostovoljni svetovni federaciji držav postavil temelje idealističnim pristopom obravnave varnosti in miru v svetu.
- **de Grotius**, ki v odnosih med državami ni videl le konfliktov, ampak predvsem spoštovanje določenih pravil ravnanja, ki omogočajo sobivanje in sodelovanje v medn. skupnosti (pragmatični / institucionalni pristop).

VARNOSTNI MEHANIZMI IN INSTRUMENTI

Pri institucionalizaciji nacionalne in medn. varnosti je potrebno opredeliti tri temeljne ravni:

1. varnostni sistem (kot skupek načel, po katerih naj poteka zagotavljanje varnosti)
2. varnostni mehanizem (kot pojavna oblika delovanja varnostnega sistema)
3. varnostni instrument (kot posamična oblika delovanja varnostnega mehanizma)

To razlago lahko prikažemo na primeru sistema kolektivne varnosti v okviru OZN. Omenjeni sistem zagotavljanja medn. varnosti ima **tri temeljne varnostne mehanizme**:

1. mirno reševanje sporov

2. delovanje v primeru agresije

3. mirovne sile

Znotraj varnostnih mehanizmov pa lahko razlikujemo različne varnostne instrumente, kakor so pogodba, arbitražna, oblikovanje nadnacionalnih oboroženih sil, ter konkretne mirovne operacije.

MODELI ZAGOTAVLJANJA MEDN. VARNOSTI

Mednarodna varnost se je v dosedanji zgodovini medn. odnosov zagotavljala z bolj ali manj hkratnim delovanjem dveh modelov:

1. konfliktni model
2. kooperativni model

1. KONFLIKTNI MODEL

V razvoju medn. odnosov od pojava pravih medn. skupnosti do konca druge svetovne vojne prevladuje konfliktni model zagotavljanja medn. varnosti, katerega bistvo je bilo, da so se konflikti med državami reševali z uporabo sile (vojne, vojaški posegi, ...). Ta model temelji na predpostavki, da je varnost dobrina, za katero države tekmujejo in jo dosegajo ena na račun druge. Tekmovanje tako vodi do stanja, ko prizadevanja ene države za doseganje absolutne varnosti pri drugih državah sprožijo občutek absolutne ogroženosti (varnostna dilema). Varnostna dilema spodbuja tehnološki razvoj in oboroževalno tekmo. Koncept je razvil Hertz.

2. KOOPERATIVNI MODEL

Čeprav je sodelovanje vseskozi pomembna prvina razvoja medn. odnosov, pa se je šele s procesi internacionalizacije in globalizacije po 2. sv. vojni pojavila priložnost za uveljavitev kooperativnega modela zagotavljanja medn. varnosti. Ta model temelji na ideji o skupni varnosti, razumljeni kot stanju v medn. ureditvi, v katerem države uživajo varnost kot skupno dobrino. V najširšem smislu je to stanje medn. sistema, v katerem sta pravica do razvoja in svobode pred zunanjim ogrožanjem ter načelo samoodločbe zagotovljena za vse narode.

Ta model upošteva naslednji prvini:

- potrebo po krepitvi dvostranskega in večstranskega sodelovanja med državami in drugimi subjekti medn. odnosov, da bi zagotovili njihovo posamezno varnost in varnost vseh skupaj

- celostni koncept sodobne medn. varnosti in v tem okviru potrebo po uravnoteženi uporabi vojaških in nevojaških varnostnih mehanizmov in instrumentov

Definicije koncepta nacionalne varnosti

Balász - mednarodna varnost je notranja(socialna)+zunanja varnost

Bellany - varnost je relativna odsotnost vojne

Hartland -Thunberg -nacionalna varnost je sposobnost uspešnega uresničevanja nacionalnega interesa

Lippmann - narod je varen, če mu za to, da bi se izognil vojni, ni treba žrtvovati temeljnih vrednot ali jih je, če je ogrožen, sposoben ohraniti

Definicije poudarjajo nekaj kriterijev nacionalne varnosti: centralnost vrednot, trajanje in intenzivnost groženj, politična narava varnosti kot cilj države. Nobena od njih pa ni popolna.

Semantični pogled na varnost: je absolutna kategorija, nekaj ali je varno ali pa ni, vmesno stanje ni mogoče. Bistvo varnosti je odsotnost grožnje, gre za preživetje, primarno človeških skupnosti, sekundarno pa posameznikov. Zato je standardna enota varnosti suverena teritorialna država. Ideal je nacionalna država, v kateri etnične in kulturne meje sovpadajo s političnimi. Ker pa najpogosteje ni tako, so tudi nacije pomemben del proučevanja.

***Na varnost človeških kolektivov vplivajo dejavniki v petih glavnih sektorjih:**

1. vojaškem (vojaške sposobnosti države in percepcija nasprotnika)
2. političnem (stabilnost in ideologije, ki legitimirajo)
3. ekonomskem (zagotavljanje blaginje in moči države)
4. societalnem (ohranjanje vzorcev jezika, kulture, navad, verske in nacionalne identitete)
5. ekološkem (ohranjanje biosfere)

3 GLAVNI POGOJI KONCEPTA VARNOSTI

1. države so glavni referenčni objekt varnosti
2. dinamika nacionalne varnosti je visoko relacijska in države so medsebojno odvisne pri njenem ohranjanju. Medn. varnost je torej dajanje občutka varnosti/nevarnosti med njimi
3. v pogojih anarhije je varnost vedno relativen pojem

REFERENČNI OBJEKTI VARNOSTI

Analiza poteka na treh nivojih: posameznik, država, medn. sistem.

Primarni referenčni objekti so na nivoju države, individualni in sistemski pa prispevata glavne elemente k pogojem za varnost.

MEDETNIČNI KONFLIKTI KOT EL. MEDN. VARNOSTI

- vsak etnični konflikt je pojav sui generis
- skupni element vseh je ogrožanje varnosti etničnih skupin v smislu onemogočanja njihovega kulturnega in družbenogospod. razvoja ~ tako pride do ogrožanja nac. varnosti od znotraj
- praksa kaže, da pogosto pride do konflikta znotraj države same ali/in do internacionalizacije napetosti - tudi do medn. terorizma.
- vzroki medetničnih konfliktov

1. **militarizacija** (dokler je konflikt v rokah policije, je ta manj odmeven, ko pa poteka militarizacija, dobiva najmočnejša etnična skupina veliko moč, pogost odgovor na to so teroristične akcije manj močne etnične skupine)
2. **fizična ločitev** (geto, segregacija šol, lokalov)
3. **psihološko ločevanje** (stereotipi, iskanje grešnega kozla, dehumanizacija)
4. **posvetitev in demonizacija** (v etnični konflikt je močno prisoten verski element)
5. **ujetost v past** (prepričanje, da je bilo preveč žrtvovanega, da bi se odnehalo)
6. **povečana emotivnost** (močne strasti in fanatizem - npr. nacionalizem)

McGarry in O'Leary govorita o **osmih topih odnosov med etničnimi skupinami:**

- genocid
- prisilne množične selitve prebivalstva
- secesija
- integracija in asimilacija
- hegemonski nadzor
- arbitraž
- kantonizacija oz. federalizacija
- konsociativizem ali delitev moči

Smith: ali je način reševanja konflikta nasilen ali ne je odvisno tudi od strategije etnične skupine:

- izolacija
- akomodacija
- komunalizem
- avtonomija
- separatizem
- iredentizem

OZN IN MEDETNIČNI KONFLIKTI

Za zagotavljanje medn.miru in varnosti ima tri mehanizme:

1. sredstva za mirno reševanje sporov (VI. poglavje UL)

Po 33. členu UL so članice zavezane, da medsebojne konflikte rešujejo z obče priznanimi sredstvi mirnega reševanja sporov (pogajanja, sprava, sodna rešitev, arbitraž, ..).

Po 34. členu UL ima VS pravico spor raziskati in tudi pomagati razreševati (npr. z ustanovitvijo odbora strokovnjakov)

2. akcije ob ogrožanju medn.miru in varnosti (VII. poglavje UL OZN)

VS ima pravico ukrepati:

- da bi se preprečilo poslabšanje situacije (vpletenim stranem priporoči uporabo začasnih ukrepov ali vsem članicam določi izvajanje ukrepov, ki ne vključujejo uporabo sile in zajemajo delno ali popolno prekinitev gospodarskega in diplomatskega sodelovanja
- da bi se ohranila in vzpostavila medn. mir in varnost z uporabo zračnih, pomorskih in kopenskih sil, ki jih po 43. členu UL zagotovijo članice OZN ~ torej so akcije nevojaške ali pa vojaške narave

3. mirovne operacije OZN - kompromis med sredstvi za mirno reševanje sporov in mehanizmi vojaškega posredovanja OZN

Problem: postopek reševanja konfliktov je premalo opredeljen, zato je OZN pri tem neuspešna in je naraščanje medetničnih konfliktov spodbudilo sodelovanje med OZN in regionalnimi organizacijami (pr. OVSE).

Temeljni mehanizem varnosti in zaščite pred izbruhi etničnih konfliktov so uresničevanje individualnih in kolektivnih pravic po mednarodnopravnih normah, ki so lahko splošne narave, regionalne narave ali varstvene norme, ki jih vsebujejo medn. dvostranske pogodbe.

NACIONALNA VARNOST SLOVENIJE

- Pozitivne spremembe po osamosvojitvi: oblikovanje temeljev novega ustavnopravnega sistema (nova ustava, legalizacija večstrankarske parlamentarne demokracije, razdelitev oblasti na tri veje), dokončanje procesa privatizacije, oblikovanje novega okvira nacionalne varnosti (povečanje pravne pristojnosti vlade nad proračunom vojske in njenimi dejavnostmi, reorganizacija ministrstva za obrambo, odpravljene so bile omejitve in diskriminacije na podlagi vere v vojski, odpravljeno je partijsko članstvo vojaškega osebja, čini častnikov in podčastnikov so dostopni tudi ženskam ~ celotna vojska postane nacionalno in kulturno bolj homogena)
- Vojska je danes pod civilnim nadzorom, obrambni minister je civilist, ki je neposredno odgovoren parlamentu in vladi.
- Sistem nacionalne varnosti kot celota je jasnejši in dostopnejši za parlamentarno preiskavo, sredstvom javnega obveščanja in javni kritiki.
- vojska je povsem depolitizirana in omejena na izvršilno vlogo
- vse odločitve v zvezi z nacionalno varnostjo sprejema parlament
- glavni pozitivni učinek novega varnostnega okolja v Evropi na slo.nacionalno varnost je: popuščanje napetosti med evropskimi velesilami ~ omogoči več sodelovanja med državami, mirno reševanje konfliktov, zmanjša se tveganje izbruha večjega vojaškega konflikta
- negativni učinek: Balkan
- novo evropsko varnostno okolje zahteva od držav, da si zagotovijo svojo nac. varnost znotraj širše nastajajoče multinacionalne evropske varnostne strukture
- možnosti slo. nac. varnosti po osamosvojitvi:
 1. oblikovanje lastnih oboroženih sil in naslonitev na sistem kolektivne varnosti
 2. status oborožene ali neoborožene nevtralnosti
 3. podpis obrambnih sporazumov z drugimi državami
 4. vključitev v evropske integracijske procese, v NATO in/ali v ZEU
 5. kombinacija zgoraj omenjenih možnosti

VARNOSTNO OKOLJE V EVROPI

POZITIVNI UČINKI

- popuščanje napetosti med evropskimi velikimi silami omogoča višjo stopnjo sodelovanja med državami, mirno reševanje konfliktov in zmanjšuje nevarnost izbruha širšega vojaškega konflikta
- večstranskost sodelovanj držav pri delovanju medn. varnostnih organizacij
- procesi regionalizma v Evropi odpirajo nove možnosti za sodelovanje držav pri reševanju nekaterih območnih varnostnih vprašanj

- vključenost ZDA v oblikovanje novega evropskega varnostnega reda in njena stalna prisotnost v Evropi je prispevala k varnosti evropskih držav
- krepitev dvo- in večstrankarskega vojaško-političnega sodelovanja med evropskimi državami odpira nove možnosti za krepitev zaupanja na evropski celini kot celoti.

NEGATIVNI UČINKI

- notranje in lokalno ogrožanje varnosti
- nepredvidljivost in negotovost, ki prihajata v Evropo iz bližnjih območij
- pojav disfunkcionalnih držav, ki si niso sposobne zagotavljati lastne nacionalne varnosti in suverenosti
- evropsko združevanje prinaša tudi zaskrbljenost držav udeleženk glede nacionalne suverenosti
- ponovna delitev interesnih področij med velikimi silami
- modernizacija in profesionalizacija oboroženih sil predvsem močnejših držav nakazuje, da ostaja uporaba sile še naprej pomemben instrument politike sodobnih držav

MODERNI PRISTOPI K NACIONALNI IN MEDNARODNI VARNOSTI

1. TRADICIONALNA TEORIJA: RAVNOTEŽJE MOČI

Teoretično je možno razumeti ravnotežje moči kot:

- situacijo ali okoliščino
- kot univerzalno tendenco ali zakonitost delovanja države
- kot napotek državnikom
- kot obliko (način) vzdrževanja sistema, kar je značilnost določenih tipov medn. sistemov.
- pojem ravnotežja moči, razumljen kot situacija ali okoliščina, se nanaša na objektivno ureditev, v kateri vlada splošno zadovoljstvo z razdelitvijo moči.

NAMEN IN VLOGA TEORIJE RAVNOTEŽJA MOČI

V klasični teoriji se pripisuje konceptu ravnotežja moči različne namene in vloge:

1. preprečevanje vzpostavitve univerzalne hegemonije
2. ohranitev sistema in njegovih konstitutivnih elementov
3. zagotovitev stabilnosti in medsebojne varnosti v medn. sistemu
4. okrepitev in podaljšanje miru z odvrtačanjem vojne

Tradicionalne metode in tehnike ohranjanja in vzpostavljanja ravnotežja moči so bile:

1. politika divide et impera
2. ozemeljske kompenzacije po končani vojni
3. oblikovanje buffer držav
4. oblikovanje zvez
5. interesne sfere
6. intervencija
7. diplomatsko pogajanje
8. razreševanje sporov po legalni in mirni poti
9. zmanjševanje oborožitve
10. tekme v oboroževanju
11. vojna

S predpostavko, da bi koncept ravnotežja miru deloval v praksi brezhibno in če obstoječa razdelitev moči ne bi pomenila nevarnosti za varnost posameznih držav v medn. sistemu, potem bi ravnotežje moči kot okoliščina, zakon, politika in sistem zagotovo prispevalo k zagotovitvi medn. miru.

Po mnenju Kissingerja je osnovni namen ravnotežja moči prav v preprečevanju, da bi države dosegle hegemonijo ene nad drugimi, ter omejevanju obsega konfliktov. Cilj ravnotežja moči ni toliko mir, kakor je posredovanje med državami za vzpostavitev stabilnosti.

KRITIKA TEORIJE RAVNOTEŽJA MOČI

Morgenthau je očital temu konceptu:

1. nedoločenost, ker ne obstajajo zanesljiva sredstva za merjenje, vrednotenje in primerjavo obstoječe moči sodobnih držav
2. nerealnost, ker skušajo državniki nadomestiti nadvlado z nedoločenostjo
3. neprimernost

Waltz - je zagovarjal teorijo ravnotežja moči. Predpostavljal je, da so države delovalci, ki težijo k ohranitvi svojega obstoja (minimalni cilj) in k dominaciji nad drugimi (maksimalni cilj). Zato skušajo doseči svoje cilje z notranjimi naporji (povečevanjem zmogljivosti) ter zunanji (krepitvijo lastne zveze in zmanjševanjem moči nasprotne). Države delujejo v sistemu samopomoči, kjer ni najvišjega razsodnika. Za Waltza je težnja držav k ravnotežju avtomatska.

TEORIJA RAVNOTEŽJA MOČI DANES

Mnogi znanstveniki danes poudarjajo, da ima teorija ravnotežja moči določeno pojasnjevalno vrednost.

Kaplan je vključil to teorijo kot eno od šestih hevrističnih modelov medn. sistemov.

Burns pa je pri preučevanju problema sistema v stabilnem ravnotežju prišel do sklepa, da bi bila najstabilnejša ureditev sveta tista, v kateri bi imeli pet velikih sil, ki bi bile neodvisne in približno enake moči.

Teorija ravnotežja moči je bila uporabna še zlasti v času hladne vojne pri pripravi in vodenju omejevanja strateške oborožitve v odnosih med ZDA, Sovjetsko Zvezo, Kitajsko, Zahodno Evropo, Japonsko in drugimi potencialnimi centri svetovne moči. Po koncu hladne vojne so ZDA usmerile svojo strateško pozornost na nekatere regije, kjer imajo posebni interes, vključno z Jugozahodno in Severovzhodno Azijo.

2. OD REALISTIČNE DO NEOREALISTIČNE TEORIJE

Realistična teorija-bistvene naslednje predpostavke:

1. medn. sistem je utemeljen na nacionalnih državah kot ključnih delovalcih,
2. medn. politika je v svoji naravi konfliktna. Boj za moč v anarhičnem okolju, v katerem so nacionalne države povsem odvisne od svojih zmogljivosti za zagotovitev svojega obstoja
3. države obstajajo v pogojih pravne suverenosti, kjer pa obstajajo razlike v njihovih zmogljivostih
4. države so samostojni delovalci, notranja politika se lahko loči od zunanje
5. države so racionalni delovalci, ki poskušajo v procesu oblikovanja politike in odločanja v državi zagotoviti maksimaliziranje svojih nacionalnih interesov
6. najpomembnejši koncept za razlago in napovedovanje delovanja nacionalnih držav je moč

Temeljna izhodišča realistične teorije:

1. anarhična narava medn. sistema v smislu odsotnosti pravne oblasti
2. države niso enake po svojih zmogljivostih
3. čeprav se države lahko povezujejo med seboj v zveze, so prisiljene zagotavljati svoj obstoj in varnost z lastnimi silami in sredstvi - v t.i. sistemu samopomoči
4. najpomembnejše sredstvo za zagotavljanje varnosti držav v tem sistemu je vojska
5. rezultat oboroževanja posameznih držav je t.i.varnostna dilema, katere bistvo se kaže v tem, da vsak napor posamezne države za zagotovitev lastne varnosti na vojaškem področju druge države zaznajo kot vir ogrožanja njihove varnosti

Ta teorija se ukvarja z dvema vprašanjema:

- kaj lahko stori posamezna država za svoje preživetje v medn. skupnosti
- kaj ustvarja dinamiko medn. sistema

3. REALISTIČNA IN LIBERALISTIČNA (IDEALISTIČNA) TEORIJA

Realistična teorija opisuje svet takšen, kakršen je. Liberalistična ga opisuje kakršen naj bi bil.

Na kateri točki se lahko politično delovanje države ter anarhične okoliščine medn. politike pretvorijo v stanje svetovnega miru, ki bo temeljilo na načelih sodelovanja in svetovne neodvisnosti

Liberalistična teorija medn. odnosov izhaja iz predpostavke, da okolje oblikuje človeško ravnanje in s spremembo okolja lahko spremenimo tudi človeško ravnanje. Na mednarodni ravni lahko spremenimo politično okolje z razvojem novih institucij, kakor je bilo nekoč Društvo narodov, danes pa OZN.

Z razvojem meril obnašanja postane tudi politično obnašanje primerno in obvladljivo - to dosežemo predvsem z izobraževanjem politikov. Osveščeno javno mnenje prispeva k racionalnim rešitvam na različnih področjih v državi. Pomembna predpostavka te teorije je obstoj skupnega interesa vseh posameznikov za mir na ravni države. Realisti pri zagotavljanju sodobne varnosti izpostavljajo predvsem pomen moči in interesov posamezne države v medn. odnosih.

Danes se oboji strinjajo o obstoju anarhične narave medn. skupnosti, razlika je v razumevanju njenega pomena in učinkov ter v pogledu o tem, koliko lahko medn. institucije, kakor so OZN, Nato, EU, prispevajo k preseganju anarhičnosti medn. sistema.

NEOLIBERALISTIČNA INSTITUCIONALISTIČNA TEORIJA sprejema nekatere temeljne predpostavke realistične teorije:

- da so države temeljni delovalci v medn .skupnosti
- da države delujejo v skladu s svojimi koncepti nacionalnega interesa
- da moč ostaja pomembna spremenljivka, da je struktura svetovne politike anarhična

NEOREALISTI poskušajo s primerjalno analizo klasično realistično teorijo o medn.odnosih prilagoditi okoliščinam sodobnega sveta ter konceptualno povezati druge teoretične pristope:

npr.strukturalni realizem Waltza ter neorealistično šolo Kindermanna, imenovano tudi konstelacijska analiza.Ta upošteva 6 kategorij za raziskavo in analizo:

1. sistem in odločitev
2. zaznave in realnost
3. interes in moč
4. normo in prednost
5. strukture in medsebojno odvisnost
6. sodelovanje in konflikt

Ta analiza poskuša pojasniti delovanje posameznega delovalca (države) v medn. razmerju. Neorealizem v obliki analize razmerja izpostavlja politiko in ne moč, kot ključni element. Strukturni realizem se usmerja v medn. sistem kot strukturo, ki oblikuje politična razmerja med enotami. Izhaja iz predpostavke, da lahko anarhično naravo medn. sistema rešimo le s strukturnim preoblikovanjem celotnega sistema.

MEDNARODNI VARNOSTNI SISTEMI

Izoblikovali so se 4 varnostni sistemi v procesu institucionalizacije zagotavljanja medn.varnosti:

1. sistem ravnotežja moči
2. sistem kolektivne varnosti v okviru Društva narodov
3. sistem kolektivne varnosti v okviru OZN
4. sistem kolektivne obrambe v okviru različnih obrambnih in vojaško-političnih zvez.

SISTEM RAVNOTEŽJA MOČI

Načelo ravnotežja moči sta v praksi vzpostavili pogodbi iz Utrechta I. 1713 in Rastatta I. 1714. Obstoj evropskih velikih sil, ki so tvorile koncert v 18.stol., je temeljil na splošnem soglasju o:

1. obstoju petih evropskih velikih sil (VB, FR, Prusija, Avstrija in Rusija)
2. potrebni kodifikaciji pravil vojskovanja med velikimi silami (glede ravnanja z vojnimi ujetniki, ranjenci,..)
3. priznavanju načela ravnotežja moči, kar se je odražalo v splošni skrbi velikih sil, da nobena ne postane tako močna, da bi lahko uveljavila univerzalno dominacijo in tudi v uporabi kompenzacije v primeru, da je ena od velikih sil v vojni pridobila ozemlja.

Zaradi neinstitucionaliziranosti obstoječega ravnotežja moči med evropskimi državami je vojna še naprej ostajala legitimno sredstvo za uresničevanje interesov subjektov v medn.odnosih.

RAVNOTEŽJE MOČI 1815-1914

Največji politični problem v Evropi v 19.stol. je bil zagotoviti ravnotežje moči. Tovrstni napori držav in njihovih politikov so se odražali v treh različnih pojavnih oblikah sistema ravnotežja moči v Evropi:

1. dunajski sistem ravnotežja moči(1814-1854)
2. Bismarckov sistem ravnotežja moči(na koncu 1870)
3. sistem ravnotežja moči od 1907-1914

DUNAJSKI SISTEM RAVNOTEŽJA MOČI

Jedro,na katerem se je vzpostavljalo evropski medn. sistem po letu 1815, je bilo načelo ravnotežja moči. Bistvo tega načela je bila pripravljenost petih evropskih velikih sil, da se zoperstavijo vsakemu poskusu katere koli izmed njih, da bi dosegla prevlado. S tem je bilo zagotovljeno dvoje:

- a) neke vrste idejnopolitični in pravni okvir,ki je določal ravnotežje moči kot mehanizem, s katerim bodo evropske države uresničevale svoje interese ter zagotavljale mir in varnost v Evropi kot celoti
- b) svojevrstno izvršno telo (koncert velikih sil), ki bo prepoznalo grožnje evropskemu miru in varnosti ter se nanje odzvalo.

BISMARCKOV SISTEM RAVNOTEŽJA MOČI

Namesto skupnega soglasja evropskih velikih sil je med njimi vladalo izjemno veliko nezaupanje in vse velike sile razen Francije so bile na določen način povezane z Berlinom in to pod pogoji, ki jih je diktiral Bismarck. Največja pomanjkljivost Bismarckovega ohranjanja ravnotežja moči v Evropi po l.1 871 je bila zapletenost sistema, ki je deloval na temelju tajnosti, nenehnega manevra ter visoke stopnje laži.

SISTEM RAVNOTEŽJA MOČI OD 1907 - 1914

V tem obdobju so se evropske velike sile razdelile na dva sovražna in močno oborožena bloka (VB + FR + RUS). Temeljna značilnost novega sistema je bila odsotnost kakršnega koli soglasja med velikimi silami in njihovo delovanje v okviru tajnih zvez. Novo obliko lahko imenujemo bipolarni sistem (oba pola sta se oboroževala in pripravljala na vojno).

SISTEM KOLEKTIVNE VARNOSTI V OKVIRU DRUŠTVA NARODOV

V Ustanovni listini so se države članice zavezale, da se bodo vzdržale uporabe sile v medsebojnih odnosih,spore pa bodo reševale prek arbitraže ali Sveta DN. Zagovorniki sistema kolektivne varnosti so

izhajali iz prepričanja, da sta v medn.sistemu svetovni mir in varnost nedeljiva. Zato bi oboroženi napad na eno od članic DN pomenil grožnjo vsem državam. Sistem kolektivne varnosti DN je temeljil še na naslednjih prvinah:

- omejevanju pravice držav do vojne
- oblikovanju medn. sistema sankcij ob kršitvah določil pakta
- javnosti diplomacije
- spoštovanju medn. prava in pogodbenih obveznosti
- pravilu soglasja za sprejemanje odločitev DN

SISTEM KOLEKTIVNE VARNOSTI V OKVIRU OZN

OZN je dejansko prva medn. organizacija globalnih razsežnosti, katere dejavnosti so namenjene celostni zagotovitvi medn. varnosti v najširšem pomenu. Sistem kolektivne varnosti OZN sestavljajo prvine:

1. prepoved uporabe sile in/ali grožnje s silo v odnosih med subjekti medn. odnosov ter ničnost pridobitev, ki so posledica protipravne uporabe sile
2. uporaba treh skupin mehanizmov za zagotavljanje medn. miru in varnosti.
 - Prva skupina so sredstva za mirno reševanje sporov (VI.poglavje ULOZN),
 - drugo skupino predstavljajo akcije v primeru ogrožanja medn. miru in varnosti (VII.poglavje ULOZN),
 - v tretjo skupino spadajo mirovne operacije OZN

SISTEM KOLEKTIVNE OBRAMBE V OKVIRU VOJAŠKO - POLITIČNIH IN OBRAMBNIH ZVEZ

Ta sistem kolektivne obrambe naj bi odvrčal oboroženo agresijo na eno ali več članic od zunaj, v primeru agresije pa bi zagotavljal skupno in usklajeno obrambo vseh članic zveze. Medtem ko sistem kolektivne obrambe zagotavlja obrambo svojim članicam pred ogrožanjem zunaj zveze, pa lahko spopade med članicami znotraj zveze onemogoča le posredno. V tem je bistvena razlika med navzven usmerjeno obrambno zvezo, kjer so države dogovorjene, da se skupaj borijo proti nečlanicam, ki bi napadle katerokoli njihovo članico, ter med navznoter usmerjenim sistemom kolektivne varnosti, v katerem so članice zavezane, da bodo skupno nastopile proti vsakemu, ki bi poskušal doseči svoje cilje z nasiljem proti partnerju v sistemu.